

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

PRIMLJENO: 27. 11. 2012.			
ORG JED.	BROJ	PRILOZI	VRIJEDNOST
	1301		

Комисија за оцјену израђене докторске дисертације

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВИЈЕЋУ ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА
УНИВЕРЗИТЕТА У БАЊОЈ ЛУЦИ

ПРЕДМЕТ: Извјештај о израђеној докторској дисертацији мр Зорана Васиљевића под називом «Привредноправни аспекти кредита- уговор о кредиту»

Наставно-научно вијеће Правног факултета Универзитета у Бањој Луци Одлуком бр. 12/3.1070-VIII-5/12 од 17.10.2012. године именовало је Комисију за оцјену израђене докторске дисертације мр Зорана Васиљевића под називом «Привредноправни аспекти кредита- уговор о кредиту», у саставу:

1. Академик проф. др Мирко Васиљевић, редовни професор Правног факултета Универзитета у Београду, ужа научна област: пословноправна, предсједник,
2. Проф. др. Витомир Поповић, редовни професор Правног факултета Универзитета у Бањој Луци, ужа научна област: међународно право, члан,
3. Проф. др. Марко Рајчевић, редовни професор Правног факултета Универзитета у Бањој Луци, ужа научна област: пословно (трговинско) право и право друштава, члан- ментор.

Комисија је у предвиђеном року прегледала и оцијенила докторску дисертацију под наведеним насловом, те о томе Наставно-научном вијећу Правног факултета Универзитета у Бањој Луци подноси сљедећи:

ИЗВЈЕШТАЈ

1. УВОДНИ ДИО ОЦЈЕНЕ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација кандидата мр Зорана Васиљевића написана је ћириличним писмом (Times New Roman, фонт 12, проред 1.5) и укоричена је тврдим повезом. Дисертација је написана на укупно 649 страница, од чега 604 странице чистог текста, без садржаја и пописа литературе. Укупан фонд литературе се састоји од 568 јединица разврстаних на књиге и чланке, правне акте и интернет адресе. Наведена литература је цитирана у 2109 фуснота.

Поред садржаја (стр. ii-vi) и скраћеница (стр. vii), дисертација се састоји од сљедећих дијелова: Увод (стр. 1-3.), Теоријско одређење кредита (стр. 4-38.), Врсте кредита и разграничење од сродних послова (стр. 39-144.), Основне карактеристике уговора о кредиту (стр.145-201.), Правне радње у поступку реализације кредита (стр. 202-269.), Права и обавезе из уговора о кредиту (стр. 270-546.), Одговорност из уговора о кредиту (стр. 547-581.), Закључна разматрања (стр. 582-604.) и Литература (стр. 605-642.).

У Уводу кандидат објашњава разлоге, предмет и циљ истраживања, те методе које ће користити у истом.

У Глави I (Теоријско одређење кредита) кандидат покушава да да што свеобухватнију, а истовремено једноставнију и прецизнију дефиницију кредита као банкарског посла, имајући у виду разумењеност овог појма у досадашњој теорији и пракси. Врши се и анализа историјског развоја кредитних послова, извора права који се на њих примењују, те одређује правна природа кредита.

У Глави II (Врсте кредита и разграничење од сродних послова) спроводи се класификација различитих варијанти кредитних послова на основу њихових кључних карактеристика. На почетку се указује на оскудност законске регулативе у материји разврставања уговора о кредиту, која практично регулише посебно само кредите на основу залог хартија од вриједности, а затим се теоријски врши разграничење појединих врста уговора о кредиту, полазећи од кључних критеријума као што су намјена, дужина трајања, субјекти уговорног односа, облик давања, покривеност, и сл. У другом дијелу ове главе се чини разграничење кредитних од сродних послова који у себи могу садржавати елементе кредитног односа, а прије свега различитих варијанти продаје, као што су есконт, форфетинг или факторинг. Посебно се издвајају и кредити одговорности (акцептни, рамбурсни и авални), који се не могу дословно подвести под уговоре о кредиту, с обзиром да изостаје пуштање одобреног износа у течај, јер се не позајмљује унапријед новац, већ сопствени углед, и управо ова врста послова и изазива највише дилема у теорији у погледу правне природе, што се манифестује и у регулативи.

У Глави III (Основне карактеристике уговора о кредиту) објашњавају се, прије свега, појам, природа и особине уговора о кредиту као правног посла. Кандидат покушава да дефинише и садржај овог уговора свјестан његове разуђености с обзиром на мноштво варијанти одређивања истог у аутономном пословном праву. Анализирају се и потенцијални субјекти уговорног односа, гдје се осим повјериоца и дужника, указује на могућност учешћа и различитих трећих лица, како на страни дужника (нпр., давалаца гаранције), тако и на страни повјериоца (односно, ангажмана одређених стручњака за потребе закључења и реализације уговора).

У Глави IV (Правне радње у поступку реализације кредита) анализира се поступак извршења уговора о кредиту, почев од подношења захтјева за кредит, преко његове обраде и разматрања, па до закључења и реализације уговорног односа, те евентуалних модификација и гашења. Посебно се наглашава и феномен секјуритизације кредита као правног посла којим кредитор без гашења основног кредитног односа омогућује остварење сопственог рефинансирања од стране трећих заинтересованих лица, издавањем хартија од вриједности.

У Глави V (Права и обавезе из уговора о кредиту), која је уједно и најобимнија, кандидат детаљно истражује сва могућа права и обавезе која могу настати за субјекте уговора о кредиту, почев од оних основних, па до споредних која се могу, али и не морају уговорити. С обзиром да је кредитор јача страна која обично и намеће или макар доминантно утиче на садржај уговора и обим права и обавеза, највише пажње је посвећено управо анализи његових права, међу којима кандидат посебно извлачи, поред имовинских као типичних за уговор о кредиту као облигационоправни однос, и права статусног карактера, која могу омогућити и значајан утицај на управљање дужником, па чак и преузимање самог управљања од стране кредитора. Такође, у оквиру анализе права кредитора на средства обезбјеђења, објашњавају се и основни институти грађанског права који служе наведеној сврси, али без дубље анализе њихове природе и карактеристика услијед ограничености предметом и циљем истраживања, већ само у смислу испитивања њихове улоге у кредитном односу. У дијелу ове главе у којем се анализирају права и обавезе корисника кредита, кандидат посебно издваја само она необрађена, док остала само таксативно наводи, из разлога што су права једне стране најчешће и обавезе друге стране, и обрнуто.

У Глави VI (Одговорност из уговора о кредиту) објашњавају се посљедице неизвршења уговорних обавеза у смислу постојања уговорне одговорности, а након тога се указује и на могућност настанка другог облика грађанскоправне одговорности- деликтне, која се манифестује у односима са трећим лицима, посебно у случају злоупотребе права утицања на пословање дужника, те са аспекта прописа о заштити животне средине, који погађају кредиторе посебно у англосаксонском праву.

Коначно, у Закључним разматрањима кандидат даје пресјек цјелокупне садржине истраживања, извлачећи основне резултате до којих је дошао приликом његовог вршења.

2. УВОД И ПРЕГЛЕД ЛИТЕРАТУРЕ

Разлог предузимања истраживања је значај кредита као банкарског посла, али и његова оскудна анализираност са правног аспекта. Стога је путем овог истраживања аутор настојао да расвијетли правни појам и основне карактеристике овог правног посла, као и односе и одговорност уговорних страна. Да би се до тога и дошло, било је потребно извршити претходно разврставање различитих облика манифестације кредитног посла, те разграничити га од сродних института који имају такође одређене елементе кредита.

Ради се, дакле, о правном институту који је регулисан (додуше оскудно), па чак и дефинисан (додуше непрецизно) домаћим законодавством и за чију примјену су од великог значаја аутономна правила пословног права.

Циљ истраживања је, према томе, да се дође до одређеног нивоа сазнања о предмету истраживања, што има научну и практичну вриједност. Научни циљ истраживања је дефинисање уговора о кредиту и одређење његове правне природе, као и општих карактеристика. У вези са научним одређењем је и практична примјена овог института у пословним односима. Посебан практичан циљ је и сагледавање процеса реализације уговора о кредиту, показивање значаја одговорности приликом упуштања у наведени процес и посљедице истог манифестоване кроз права и обавезе уговорних страна.

Што се тиче досадашњих истраживања на наведену тему, она у домаћој правној литератури нису вршена у већем обиму. Само једна дисертација, која дијелом додирује овдје обрађивану материју је написана још 1977. год. (Савић, Мирољуб, *Правни облици кредитирања у међународним односима*, Београд). Углавном се анализе свде на обраду за потребе уџбеника (Стеван, Шогоров, *Банкарско право*, Нови Сад, 2004.) или сагледавање појединих елемената овог правног посла путем чланака (нпр., Матић, Милош, радови објављени у часопису *Правни живот*, бр. 9-10/93, 11/02, 11/04 и 10/05). Најобимније је истраживан проблем средстава обезбјеђења кредита, па су на ту тему написане и монографије (нпр., Стојановић/ Павићевић, *Право обезбеђења кредита*, Београд, 1997.), докторске дисертације (Петровић, Милан, *Обезбеђење кредита*, Београд, 1978.),

као и бројни чланци. Нешто више пажње је посвећено и материји потрошачких кредита (Јованић, Татјана, *Потрошачки кредит*, Београд, 2004.; Петрић, Силвија, Заштита потрошача у банкарским кредитним пословима у хрватском праву у односу на право ЕУ-а, *Зборник радова Правног факултета у Сплиту*, бр. 1-2 (65-66), 2002.). За сагледавање историјског развоја кредитног посла, од значаја је и монографија Обрада Станојевића, *Зјам и камата*, Београд, 1966.

За разлику од нашег, на њемачком правном подручју се право кредита претвара и у засебну правну дисциплину о чему свједоче бројне монографије, почев од Koch, Arwed, *Kredit im Recht*, Jena, 1925., преко Stauder, Bernd, *Der bankgeschäftliche Krediteröffnungsvertrag*, Bielefeld, 1968., па до Hopt/ Mülbart, *Kreditrecht (Bankkredit und Darlehen im deutschen Recht)*, Berlin, 1989. И у француској теорији постоје издања уџбеничког карактера (Piedelievre, Alain et Marie-Claire, *Droit du credit*, Paris, 1985.). У англосаксонском праву су, такође, написане значајне монографије о предметној теми (Wood, Philip, *International loans, bonds and securities regulation*, London, 1995.; Wright, Sue, *International loan documentation*, Hampshire-New York, 2006.; Goode, Roy, *Legal problems of credit and security*, London, 2003.). Материја кредита је у значајнијој мјери обрађивана и у уџбеницима банкарског права, међу којима можемо истаћи сљедеће: Ellinger/ Lomnicka, *Modern Banking Law*, Oxford, 2002. и Kwaw, Edmund, *The Law and Practice of Offshore Banking and Finance*, Westport, Connecticut-London, 1996.

Научни допринос који дисертација треба да постигне, између осталог и уз помоћ наведених извора, је што прецизније теоретско одређење уговора о кредиту као банкарског посла, дефинисање његових основних карактеристика и позиционирање у односу на остале сродне банкарске послове. Друштвена оправданост истраживања лежи и у потреби за сагледавањем конструкције овог правног посла, односно примјене његовог садржаја на уговорне стране, те права и обавезе које из тога произлазе. С обзиром на актуелни тренутак, добро разумијевање сврхе, начина реализације и посљедица упуштања у кредитне односе је значајно не само за привредне субјекте, већ и за физичка лица која се не баве привредном дјелатношћу, а која потреба нагони на закључење ових уговора, о посљедицама ког чина можда и нису адекватно информисана.

3. МАТЕРИЈАЛ И МЕТОД РАДА

За истраживање кандидат је у дисертацији користио разноврстан материјал, руководећи се одређеним критеријумима. С обзиром да се ради о материји која је доста изучавана и са економског аспекта и за чије су појашњење била потребна и одређена сазнања економске науке, кандидат је поред правне, користио и економску литературу. Такође, услијед чињенице да се уговор о кредиту односи не само на привредне субјекте, већ и на физичка лица која се не баве привредном дјелатношћу, као и због значаја средстава обезбјеђења у кредитном односу, у оквиру правне литературе је коришћена како она из области пословног права, тако и литература из грађанскоправне области.

Кандидат је у истраживању тежио да се у већој мјери ослони на већ афирмисане теоретичаре из материје пословног и грађанског права, али се није либио да истражи и ставове оних мање афирмисаних, посебно из сфере правничке струке, како би остварио спој теорије и праксе. Из тог разлога су и теоријски ставови на многим мјестима поткријепљени примјерима из праксе. Као извор су коришћени и многи закони, а нарочито и подзаконски акти из предметне материје, и то не само на нивоу Републике Српске и БиХ, већ и земаља у окружењу (посебно Србије и Хрватске), те репрезентативних правних система, попут Њемачке, Француске, Велике Британије, САД-а, као и међународни извори у облику међународних конвенција и директива Европске Уније. У значајној мјери су коришћени и аутономни извори пословног права. Литература потребна за истраживање је проналажена како у папирној верзији (сакупљањем), тако и у електронској форми путем internet-а.

Поред извора са јужнословенског говорног подручја, у великој мјери су коришћени и страни извори, посебно на енглеском језику (41 уџбеник и монографија, 143 чланка, 16 правних аката и 17 интернет адреса), али и на њемачком (15 извора), те француском језику (5 извора).

Комплексност и карактер предмета истраживања, као и постављени циљ истраживања су налагали комбинацију сљедећих метода које је кандидат користио у истраживању: правни (нормативни), историографски, компаративни, методе

анализе садржаја, студије случаја, тумачења опште норме и појединачне норме као примјене опште норме, те методе анализе, синтезе, индукције, дедукције, апстракције и генерализације. Наведене методе су адекватне, довољно тачне и савремене и резултати добијени њиховим коришћењем су јасно приказани.

Нормативни метод је коришћен за проучавање правних прописа, полазећи од садржаја правних норми. Метод анализе садржаја је употријебљен при проучавању научне и стручне литературе. Историографским методом кандидат се служио у циљу сагледавања историјског развоја кредитних послова. Компаративни метод је примијењен приликом упоређивања упоредноправне регулативе уговора о кредиту. Метод студије случаја је коришћен у анализи примјене појединих норми домаћег и страног права на конкретне случајеве у пракси. Код тумачења општих и појединачних норми кандидат се служио и егзегетичким, језичким и логичким методама.

Приликом спровођења истраживања кандидат није одступио од плана истраживања датог у пријави докторске дисертације. Испитивани параметри су дали довољно елемената да се одговори на предмет и циљ истраживања.

4. РЕЗУЛТАТИ И НАУЧНИ ДОПРИНОС ИСТРАЖИВАЊА

Сложеност кредита као правног института и правног посла, те његов значај и у другим областима друштвеног живота отежавају стварање једне свеобухватне дефиниције. Ипак, кандидат након претходног излагања постојећих дефиниција у теорији и позитивном праву, као и указивања на њихове мањкавости, кредит дефинише као уговор банкарског права којим се давалац кредита обавезује да стави на располагање (или то обећава за случај потребе) одређена средства, под одређеним условима, кориснику кредита, а корисник кредита заузврат обећава враћање примљеног у уговореном року и уз уговорену накнаду. Оваквим одређењем би се могли избјећи недостаци, с једне стране, превише уопштених дефиниција које недовољно издвајају овај банкарски посао у односу на друге сродне послове, а с друге стране, превише уских дефиниција које било да описују

садржај овог правног посла (недовољно прецизно и свеобухватно) или врше набрајање његових врста. Поред тога, узимањем у обзир текста издвојеног у загради у датој дефиницији, под исту би се могли обухватити и кредити одговорности, који се ипак не могу прихватити као стандардни облик уговора о кредиту, с обзиром да обавеза пуштања одобреног износа у течај, као основна обавеза кредитора из уговорног односа, може и изостати. Међутим, кандидат остаје при констатацији да је готово немогуће дати једну свеобухватну, а истовремено и прецизну дефиницију свих правних послова који би могли бити обухваћени појмом кредита.

Кандидат објашњавајући историјски развој уговора о кредиту и његово поријекло у уговору о зајму истиче и практичност примјене правила зајма на овај правни однос, те одређење и правне природе кредита на овај начин, за шта као упориште служе и залагања водећих српских теоретичара из области грађанског и пословног права. У овом смислу, кандидат на основу прегледа важећих законских текстова закључује да је уговор о кредиту већ сада, и без брисања из ЗОО-а, доста оскудније регулисан него у некадашњем законодавству, те да је самим тим остављено и више простора аутономном праву. С друге стране, констатује се да постоји потреба барем за оквирном регулативом, посебно када се ради о одређеним осјетљивим питањима за уговараче, као што су услови давања кредита и висина каматне стопе, те се закључује да постоје двије групе разлога за регулисањем овог правног посла, како разлози приватноправне заштите, тако и јавноправне заштите, када се држава јавља у улози корисника кредита.

Кад су у питању робни кредити, кандидат примјећује да се они не могу подвести под законску дефиницију из ЗОО-а, уколико се у улози кредитора појављује сам произвођач или трговац, с обзиром да су дефиницијом обухваћени само новчани кредити. Стога се истиче блиска веза ове врсте кредита са уговором о продаји, али и немогућност дословног подвођења под овај уговор, те предлаже квалификација ове врсте кредитних послова као мјешовитих уговора који садрже и елементе продаје и елементе кредита. Када су, пак, у питању акцептни кредити, кандидат се у недостатку адекватнијег именованог уговора, опредјељује за

подвођење наведеног правног посла под уговор о налогу, гдје се кредитор појављује у својству налогопримца.

Анализом основних карактеристика уговора о кредиту, кандидат га описује као именован, формални, двострани, консензуални, једноставни (а у сложенијим облицима и мјешовити), самостални, генерални, индивидуални (уз могућност посједовања и особина колективног), формуларни (иако је могуће и споразумно утврђивање садржине), *intuitu personae* (уз одређена одступања), каузални, теретни, комутативни (са одређеном резервом у погледу уговора са варијабилном каматном стопом) и трајни уговор. Такође, облигације из овог уговора имају карактер облигација резултата, затим генеричних, новчаних, дјеливих, сукцесивних, позитивних (уз изузетак појединих обавеза) и цивилних облигација.

Право на враћање позајмљених средстава са каматом је најзначајније право кредитора. Сва остала права даваоца кредита, било имовинска или неимовинска, су у функцији реализације овог основног права. Могло би се стога и закључити да суштина уговора о кредиту лежи у реализацији двије основне обавезе- пуштању кредита у течај од стране даваоца и враћању уговореног износа од стране корисника. У вези са реализацијом права на враћање кредита, кандидат посебан акценат ставља на проблем једностраног мијењања каматних стопа којим се крше и основна начела облигационог права, као што су начело равноправности уговорних страна, начело савјесности и поштења, начело обавезне сарадње, начело забране злоупотребе права, те се залаже за појачану заштиту корисника кредита од стране правног система. Као рјешење ризика промјене вриједности новца у времену, а самим тим и заштите кредитора, сугерише се уговарање валутних клаузула, које су за разлику од раније важећих рјешења сада допуштене у нашем праву.

Резултати до којих је кандидат долазио у свом истраживању су правилно, логично и јасно тумачени. Кандидат је показао и завидну вјештину примјене општих принципа и правила облигационог права на конкретна питања уговора о кредиту, што се нарочито уочава у разради начина гашења кредитног односа приликом вршења анализе варијанти раскида, те могућности поништења уговора, затим у дијелу о преносу уговорних права и обавеза, као и при објашњавању

основних дејстава грађанскоправне одговорности уговорних страна, како уговорне, тако и деликтне.

Мишљења других аутора су истицана и уважавана, али је испољена и прилична доза критичности, уз навођење респектабилне аргументације. Овом дисертацијом је извршена свеобухватна систематизација права кредита, али је створен и основ за даље продубљивање и анализу појединих питања, а нарочито права и обавеза уговорних страна, те уговорне одговорности, која и сама може бити предмет посебне дисертације.

5. ЗАКЉУЧАК И ПРИЈЕДЛОГ

Докторска дисертација кандидата мр. Зорана Васиљевића представља прву систематску правну анализу уговора о кредиту у Републици Српској, и шире, и као таква има научну вриједност и представља значајан допринос науци Пословног права, али и развоју Банкарског права као уже научне дисциплине. Кандидат је систематски свеобухватно и коректно, јасним језиком и прихватљивим стилем излагања, те користећи све адекватне методе, успио да објасни појам кредита, разгради његову сложеност, дефинише основне карактеристике и правне радње које се извршавају приликом реализације овог правног посла. Такође, веома прегледно и свеобухватно су изложена права и обавезе уговорних страна, као и одговорност која произлази из уговорног односа, што дисертацији даје и практични значај.

Имајући у виду све наведено, Комисија има част и задовољство да Наставно-научном вијећу Правног факултета Универзитета у Бањој Луци једногласно упути

П Р И Ј Е Д Л О Г

да Наставно-научно вијеће Правног факултета Универзитета у Бањој Луци донесе слjedeће одлуке:

1. да се докторска дисертација мр Зорана Васиљевића под насловом «Привредноправни аспекти кредита- уговор о кредиту» прихвати као самосталан, на научним основама заснован рад, и
2. да се именује Комисија за јавну одбрану докторске дисертације.

Бања Лука, 15. новембар 2012. године

КОМИСИЈА

1. Академик проф. др Мирко Васиљевић, предсједник

2. Проф. др Витомир Поповић, члан

3. Проф. др Марко Рајчевић, члан-ментор